CORSICAANSE

Ken je Corsicaanse muziek, Corsicaanse zang? Deze vraag zou dertig jaar geleden nog beantwoord worden met 'Natuurlijk, Tino Rossi'. Vandaag de dag zullen al velen I Muvrini noemen en wie wat meer vertrouwd is met volksmuziek weet dat Corsica een heel eigen volkse polyfonie kent. De gezongen *paghjella* zijn door mannen gezongen meerstemmige liederen (zowel liturgische als profane) die opgebouwd zijn rond 3 basisstemmen: de segonda, de bassu en de terza. Meestal zet de segonda in, de bassu ondersteunt en de terza zorgt voor de versieringen. Die rollen worden soms omgekeerd en in sommige streken zingt men slechts twee stemmen. Deze muziekvorm kent de laatste decennia een ongemeen groeiende populariteit. De laatste jaren is hij ook te horen op festivals zoals Dranouter. Vanwaar komt die grotere bekendheid?

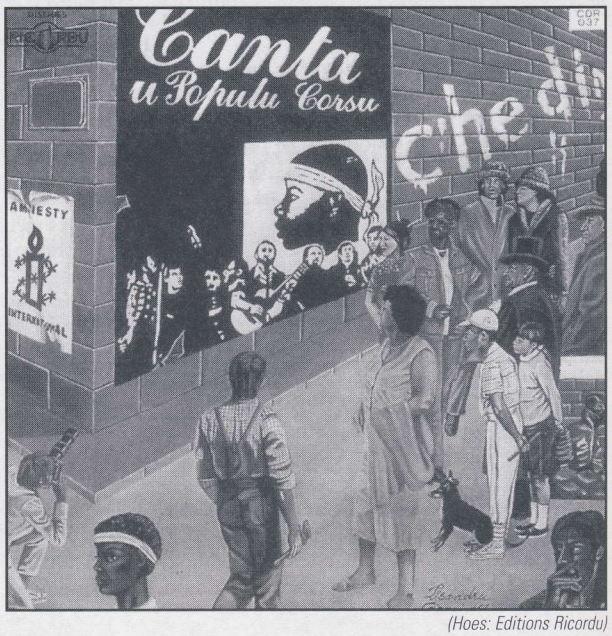

(Hoes: Editions Ricordu)

Tekst: **Dries Delrue**

Politiek en Cultuur.

Als geïsoleerd deel van Frankrijk heeft het eiland erg geleden onder het Frans centralistisch bestuur. Er was geen plaats voor Corsicaanse 'eigenheid'. Taal en cultuur moesten Frans worden. Ambtenaren werden in het centralistische Frankrijk opgeleid. Onderwijs werd in het Frans gegeven. Hetzelfde verhaal is bekend uit Bretagne, Elzas, Baskenland, Frans-Vlaanderen... Er was ook een vorm van economische verdrukking. Het dun bevolkte eiland (slechts een kwartmiljoen inwoners) verloor 30.000 jonge mannen in de loopgraven van Wereldoorlog I. Wie het overleefde zocht een betere toekomst in Frankrijk of in de kolonies. Frankrijk zag Corsica niet als een land en volk met een eigen cultuur maar als een strategisch belangrijk eiland in de Middellandse zee. Die Franse houding voedde een regionalistische, nationalistische en zelfs separatistische beweging. Deze opflakkering van nationaal bewustzijn ging uiteraard gepaard met een vernieuwde aandacht voor de eigen cultuur. Op Corsica betekende dat in grote mate het heropleven van de eigen zangstijl, die door de jaren heen als traditionalistisch, zelfs oubollig werd bestempeld. De polyfone zang werd, als uiting van Corsica's eigenheid steeds meer publiek beoefend. Ook in de kerken vond een heropleving van polyfonische religieuze liederen plaats.

Terug naar de bron

Het Corsicaanse lied was gelukkig niet helemaal herleid tot zeemzoeterige Franstalige romantiek. Enkele moedigen waren zich blijven verzetten tegen deze ontwikkeling en ijverden voor het behoud van de typisch Corsicaanse zang. Félix Quilici, die tussen 1948 en 1962 in heel Corsica -zoals Alan Lomax elders in de wereld- in veel dorpen een grote hoeveelheid geluidsopnames maakte, was ook oprichter van een Corsicaans emigrantenkoor in Parijs, *A Cirnea*, dat eind 1949 een recital bracht. Andere uitgeweken populaire zangers durfden in dat voetspoor ook wel eens een lied in hun Corsicaanse moedertaal te zingen. Dat alles voedde het bewustzijn van hun eigenheid bij veel Corsicanen. De vonk van politieke bewegingen vanaf 1966 en vooral halverwege de jaren 70 (politieke akties werden steeds gewelddadiger, bomaanslagen waren nauwelijks nog nieuws) sloeg over naar jonge zangers en

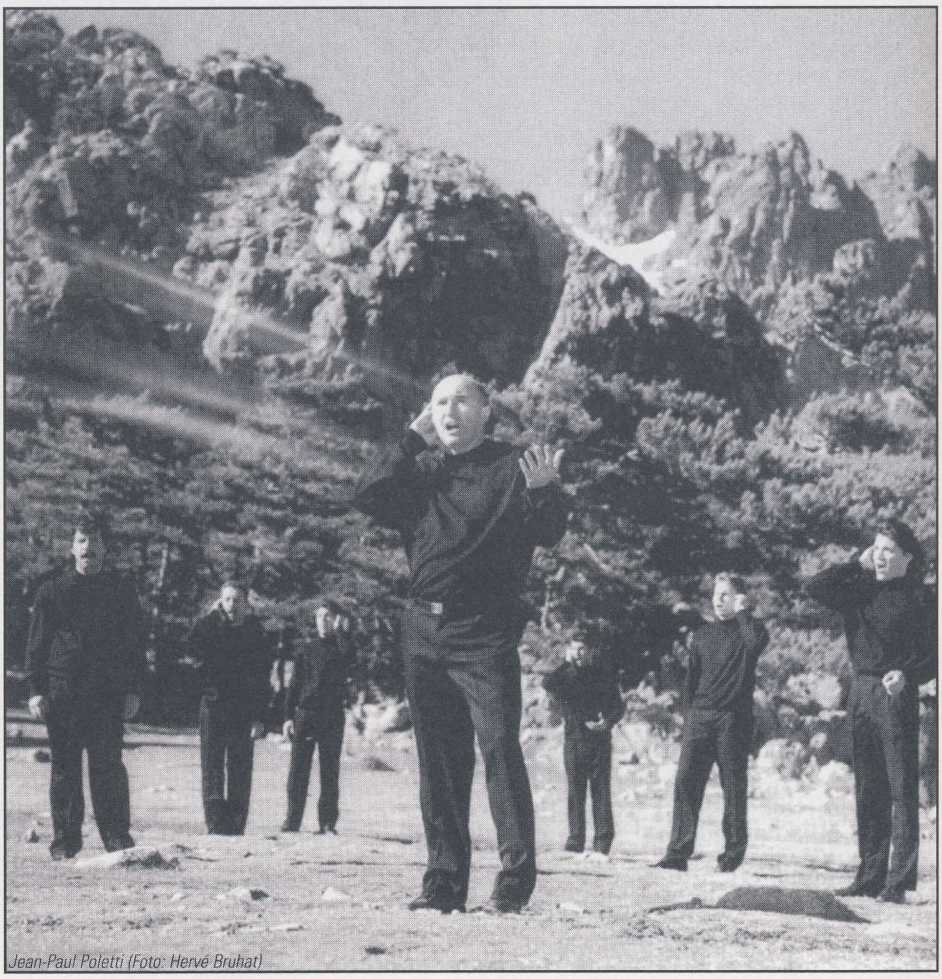
Jean-Paul Poletti (Foto: Hervé Bruhat)

POLYFONIE

muziekgroepen. Liederen zingen was hùn manier om hun eigenheid uit te drukken, maar evenzeer om de sociale, economische en politieke aspiraties te laten horen. Op het einde van de jaren 70 kende Corsica een explosie van polyfone groepen en zingen werd als een politieke daad beschouwd.

Het volk zingt

Een eerste belangrijke groep uit die periode is *Canta U Populu Corsu*, opgericht door Jean-Paul (Ghjuvanpaulu) Poletti. In het dorp van zijn vriend Petru Guelfucci, Sermanu, hoorde hij in 1973 de overgebleven polyfonie. 'Ik ontdekte er een authentieke populaire zang die we vergeten waren. Het gaf mij een schok' vertelde hij daarover. Samen met zijn vrienden Guelfucci en Minicale is hij, net zoals Quilici enkele decennia eerder, op onderzoek gegaan in vele dorpen om de nog gekende gezangen bij de ouderen te registreren. Op die manier hebben zij, bijna ongewild, een beweging op gang gebracht die de naam 'riacquistu' kreeg wat je kan vertalen als het heroveren. Het ging om het opnieuw veroveren van de eigen cultuur. Het trio werd een heuse zanggroep van een vijftiental zangers. Zij werden de speerpunt van een collectieve culturele bewustwording op Corsica. Hun publiek noemde ze spontaan *Canta U Populu Corsu*, het Corsicaanse volk zingt. De groep breidde sterk uit. Tot een zeventigtal mannen met alle soorten beroepen maakten er deel van uit. Voor elk optreden werden er een twintigtal als uitvoerders voor dat concert aangeduid. Het repertoire, ontstaan uit traditionele polyfonie, werd steeds meer aangevuld met zelfgeschreven liederen. Veel ervan hadden een politieke inhoud. De eisen vanuit Corsica ten aanzien van het rigide Franse juk werden in niet mis te verstane teksten uitgezongen. Dat verklaart zowel het succes van, als het verzet tegen deze groep. De politieke groeperingen waren ook de grootste voorstanders van deze nieuwe muzikale bewustwording. Optredens werden vaak als subversieve activiteit beschouwd en door de gemeentelijke overheid verboden. Bij zo'n verbod trok men een dorp verder om te zingen en het publiek volgde. In mei 1981 kende de groep een hoogtepunt bij een optreden in het Théâtre de la Ville in het centrum van Parijs. Na herhaalde bisnummers kon de groep niet anders dan tot laat in de nacht verder zingen op de stoep voor het theater. De groep stopte zijn activiteit eind jaren 80. Poletti was sinds 1981 meer gaan werken rond de studie van deze polyfonie, ondermeer in partituren, teruggevonden in het klooster der Franciscanen. Hij richtte een eigen school op te Sartène. Een ander boegbeeld van de groep, Petru Guelfucci, is aan een solocarrière begonnen en stichtte later de polyfonische a capella-groep *Voce di Corsica*. Maar in het voetspoor van de *Canta* waren tientallen groepen ontstaan met een min of meer zelfde bedoeling zodat het verdwijnen van Poletti's groep bijna geruisloos verliep. Vooral de periode 77-80 was erg vruchtbaar. *Chjami Aghlajesi* zong uitgesproken politiek en de groep gaf concerten ten voordele van politieke gevangenen en mensen die ondergedoken waren. Een groep als *A Filetta*, nog steeds een der belangrijkste groepen uit Corsica, beoefende de polyfonie meer omwille van de kunst zelf. Met het herontdekken op Corsica van de stem als instrument van de arme, werden ook enkele typische instrumenten in ere hersteld. Een groep als *A Cumpagnia* gebruikte vergeten geraakte instrumenten zoals de pivana (een fluit uit geitenhoorn) en de cetera, een citerachtig instrument waarvan enkel op Corsica sporen zijn teruggevonden. Een andere groep die toen ontstond is *I Muvrini*. Het verhaal van de gebroeders Bernardini lees je wat verder. Maar eerst verdient de platenproductie uit die tijd enige toelichting.

I Muvrini

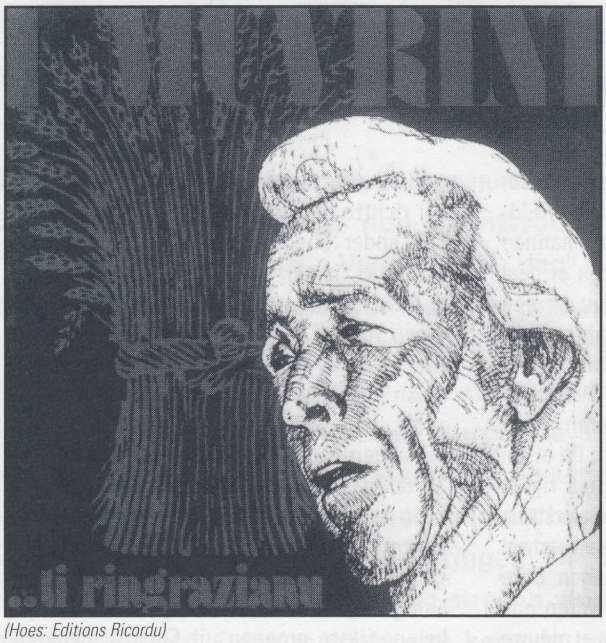

(Hoes: Editions Ricordu)

Ricordu

Antoine Leonardi, een gepassioneerd klank- en beeldtechnieker, was van oordeel dat de eigen Corsicaanse creativiteit ook in en vanuit Corsica bekend moest worden. In 1974 stichtte hij 'Ricordu' en produceerde hij de eerste LP van *Canta U Populo Corsu*. Omdat de platenhandelaars er niet in geloofden ging hij de platen verkopen op traditionele feesten. De grote belangstelling bij het publiek bleek reeds vanaf de eerste dag. Hij verkocht er 300. Vanuit zijn technologische interesse (hij investeerde steeds opnieuw in de laatste ontwikkelingen op dat gebied) bewees hij de Corsicaanse muziek een grote dienst. Naast de platen van de *Canta* gaf hij ook de eerste LP van *Chiami Aghlajesi* (1977) en de eerste van *Diana di l'Alba* (1980) uit. Ook bij 'Ricordu' verschenen van 1979 tot 1986 de lp's en cd's van *I Muvrini*. Bij de viering van het 25-jarig bestaan van zijn platenmaatschappij kon Leonardi een merkwaardige verzamelaar uitbrengen waarop een overzicht van de Corsicaanse muziek van de laatste kwarteeuw te horen is. Thans is Ricordu een bedrijfje waarbij grote maatschappijen aankloppen omwille van zijn vooruitstrevende technologie. Het beheert voor Corsica een cataloog van meer dan 100 artiesten en ruim 2000 titels.

I Muvrini.

De groep I Muvrini (de moeflons) kende wel de grootste successtory uit deze herontdekking van de polyfonie. De ondertussen wereldberoemde gebroeders, Jean-François en Alain Bernardini, hebben de polyfonie van huis uit meegekregen. Hun vader Ghjuliu, timmerman te Tagliu-Isolaccia, een dorp in het Noord-Oosten van het eiland, heeft die zangkunst steeds beoefend, samen met twee vrienden. Een van de zangstijlen die Felix Quilici het meest met verstomming heeft geslagen tijdens zijn zoektochten, was die in het dorp Tagliu. Hij ontdekte er een trio: Bernardini, Vesperini en Ciavaldani. Die mannen zongen respectievelijk de segonda, terza en bassu stemmen. Hun repertoire bestond zowel uit profane als uit liturgische gezangen, zowel uit traditionele als uit zelf geschreven liederen. Dat de polyfonie smalend werd bekeken in die jaren zestig beïnvloedde hen niet. Vader Bernardini voelde zich een schakel in de orale overlevering die hij via zijn vader van zijn voorouders had ontvangen. Ghjuliu gaf die manier van zingen ook door aan zijn kinderen. Zij herinneren zich nog duidelijk hoe ze in 1970, als kinderen nog, op de foor van Niulu, op een tafel klommen om er, voor het eerst voor een publiek, een paghjella te zingen. Wat later namen ze twee 45-toerenplaatjes op en in 1979 volgde hun eerste LP met als titel *I Muvrini...ti ringrazianu*.(I Muvrini...dankt je) De plaat was opgedragen aan hun kort ervoor overleden vader. Op de hoes prijkt een getekend portret van vader Bernardini met op de achtergrond een korenschelf als symbool voor hij die mee de nieuwe polyfonieoogst heeft mogelijk gemaakt. Vertrekkend van de polyfonische traditie schreven zij, vanaf hun tweede plaat, steeds meer zelf liederen. Die behandelden alle aspecten van het leven, dus ook - hoe kon het anders - de politieke strijd. Hun tweede LP uit 1980 heette *Anu da vulta* wat *Zij zullen terugkomen* betekent. Hiermee werden de politieke gevangenen bedoeld. Op hun zevende LP, uit 1985, werd zelfs in het chanson *A l'encre rouge*, veelbetekenend in het Frans de spot gedreven met wie de groep als subversief wilden doen verbieden. In 1988 richtte I Muvrini, dankzij leningen en hypotheken, een eigen productie- en distributiemaatschappij op. Vanaf dan is hun verhaal niet meer te stoppen. Zij nemen op in Parijs, in Kopenhagen. Ze leggen contacten met grote maatschappijen als Island en Columbia-Sony. Muzikaal staan ze open voor invloeden van elders. Steeds meer gaan ze instrumenten en moderne geluidsapparatuur inschakelen in hun liederen. Voordien was nooit een electrische gitaar gehoord bij Corsicaanse muziek. Ze veroveren letterlijk Parijs waar ze in steeds maar grotere zalen optreden. Van het Forum des Halles gaat het over Bobino en het Théâtre de la Ville naar het Zénith. Tenslotte zongen ze in Bercy, de grote hal waar wereldsterren optreden als ze Parijs aandoen. Voor een eerste optreden in het Zénith in 1992 had Jean-François persoonlijk onderhandeld met de uitbater van deze mega-zaal. Niemand, buiten zijzelf, geloofde toen in zo'n massale belangstelling voor een Corsicaanse groep. De dubbel-cd met weergave van hun optreden in het Zénith in 1994 is trouwens één van hun succesplaten geworden en was van enorme betekenis voor het wereldwijd bekend worden van I Muvrini. Zij hebben steeds geloofd in de waarde van de uitwisseling, veeleer dan op het terugplooien op zichzelf, zonder daarom hun Corsicaanse wortels te verloochenen. Ondertussen hebben zij samengewerkt met mensen uit alle windstreken en uit alle genres. Het is duidelijk dat I Muvrini dé groep is die Corsica op de muzikale wereldkaart heeft geplaatst. In hun geloof dat een heilzame toekomst bestaat uit ontmoeten en uitwisselen werken zij muzikaal verder.

Waar bleven de vrouwen?

Polyfonie was een mannenzaak op Corsica. Vrouwen zongen wel bij familiale gebeurtenissen, ze zongen lamenti (dodenzangen) en nanni (wiegeliederen). Maar toen een leraar Corsicaans aan het lyceum te Bastia aan zijn leerlingen de vraag stelde wie muziek wilde zetten op zijn teksten waren Patrizia Poli en Patrizia Gattaceca kandidaat. Het was in 1975, volop de tijd van de *riacquistu*. Als studentes toerden zij door Corsica en traden op als *E due Patrizie* naast de opkomende mannengroepen. Nadien voelden ze zich (tijdelijk) meer thuis in de rock en de wereldmuziek. Enkele alleenstaande vrouwenstemmen zongen ook wel mee in de nieuwe groepen. Maar het is onder impuls van theaterman en muzikant Michel Raffaelli, thans ook virtuoos begeleider van solo-zangeres Michela Cesari, dat een groep vrouwen mekaar vindt en polyfonisch gaat zingen. Ze noemen zich Donnisulana. We vinden er namen terug als Cesari en Micaelli die tot de mooiste stemmen van Corsica worden gerekend. Bij Jackie Micaelli spreekt men zelfs van Corsicaanse blues. Na het overlijden van een groepslid hebben ze nog een hommage-cd gezongen: *Per Agatha*. Maar de lont was ontstoken en ook andere vrouwengroepen werden gevormd: *Anghjula Dea* en eind vorig jaar *Donni di l'Esiliu* met opnieuw o.a. Jackie Micaelli. Corsicaanse polyfonie is gelukkig niet meer uitsluitend een mannenzaak.

De osmose van *Nouvelles Polyphonies Corses*

In de grote beweging van wereldmuziek en fusie kon het niet anders dat ook de Corsicaanse muzikanten hieraan hun bijdrage zouden leveren. I Muvrini gaf het voorbeeld. De twee Patrizias, Poli en Gattaceca zijn hen gevolgd, daarin gestimuleerd door Hector Zazou. In 1991 stichtten zij de Nouvelles Polyphonies Corses. Lydia Poli, de zus van Patrizia, treedt toe tot de groep en de meeste mannen met naam in de Corsicaanse muziekwereld (o.a. Poletti en

Soledonna (Foto: Michel Figuet)

Guelfucci) werken ook mee. De groep zingt een osmose van traditie en moderniteit en krijgt vlug internationale erkenning. In Frankrijk worden ze bekroond in de Victoires de la Musique (vergelijkbaar met een Edison) en miljoenen tv-kijkers hoort hen bij de opening van de Olympische Winterspelen te Albertville. Na een wereldtournee die tot 1998 duurde, namen de drie vrouwen van de groep onder de naam Soledonna een cd op, *marine* genaamd. Hierop zijn, begeleid door een veelheid van instrumenten, invloeden te horen uit het hele Middellandse Zee-gebied.
Wie hun optreden in Dranouter niet heeft bijgewoond, heeft iets gemist

De 'reacquistu' uit de jaren '70 is duidelijk volbracht. Nu kunnen de Corsicanen de vruchten hiervan delen met de hele wereld. En dat doen ze van harte. De toekomst belooft nog veel moois.

P.S.: Wie belang stelt in de musicologische geschiedenis van Corsica kan zich verdiepen in het Franse gespecialiseerd essay 'Polyphonies Corses' van Philippe-Jean Catinchi. (1999-Cité de la Musique/Actes Sud). De bijhorende cd loont op zich al de moeite en bevat ook enkele archiefopnamen van Quilici, o.m. van het trio uit Tagliu met vader Bernardini.